

HAKKÂRİ

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

Aralık 2023

TGA
TÜRKİYE TURİZM
TANITIM VE GELİŞTİRME
AJANSI

HAKKÂRİ

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

27 ARALIK 2023

Katkıda Bulunanlar:

Prof. Dr. Bilgehan Gülcan

Doç. Dr. Halil Burak Sakal

Öğr. Gör. Yasemin Yetkin

Öğr. Gör. Kader Mühürdaroğlu

Sosyal ve Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi katkılarıyla hazırlanmıştır.

Kapadokya Üniversitesi

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

İÇERİK

1. GİRİŞ	1
2. Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler	2
3. Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler	2
4. Hakkâri Turizm Analizi	3
4.1. İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi	3
4.2. İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi	4
4.3. İlin Konaklama Analizi ve Hedefi	4
4.4. İlin Mevsimsellik Durum Analizi	5
4.5. İlin Turizm Türleri Analizi	6
5. Destinasyon Risk Analizi	7
6. Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma	8
7. Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme	8
8. Gastronomi Kaynaklarını Etkin Kullanma	9
9. Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma	10
10. Tematik Rotalar Geliştirme	10
11. Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma	12
12. Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma	12
13. Nitelikli Hediyelik Eşya Envanterini Geliştirme	13
14. Festivallerin Sürekliliğini ve Etkinliğini Sağlama	14
15. Alışveriş ve Eğlence Harcamalarını Artırma	14
16. Nitelikli İş Gücü Geliştirme ve İmkânlarını Artırma	15
17. Nitelikli Konaklama Tesisleri İçin Alan Tahsisi	15
18. Esendere ve Üzümlü Sınır Kapısı'nın Turizm Amaçlı Etkinliğini Artırma	15
19. Açık Alan Macera ve Spor Turizmi Türlerine Odaklanma	16
20. Kent Kapsamında Turistik Noktalara Ulaşım ve Erişim İmkânlarını Artırma	16
21. Ekoturizmi ve Doğa Turizmini Canlandırma	17
22. Kış-Kayak Turizminin Etkinliğini Artırma	17
23. İranlı ve Iraklı Turistlerin Niteliğini ve Niceliğini Artırma	18

24.	Tarih ve Kùltùr Turizmini Canlandırma	18
25.	Sùmbùl Dağı'nın Turistik Cazibesini Artırma	19
26.	Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütùnleşik Yaklaşımı Benimseme	19

1. GİRİŞ

Hakkâri, doğal ve kültürel zenginlikleriyle Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan sınır destinasyondur. Çok eskiye dayanan kültürel tarihiyle kadim bir yerleşim yeri olan şehirde, kilise, manastır, cami, saray gibi somut miras kaynaklarının yanı sıra geleneksel düğünler, gastronomi çeşitliliği ve kilimler gibi somut olmayan kültür mirasları da zengindir. İlin eşsiz güzellikte birçok bakir doğal çekicilikleri bulunmaktadır. Kentin simgesel dağları, dağlar üzerindeki buzulları, mağaraları, vadileri, yaylaları, göller ve şelaleleri, akarsuları ve endemik bitkileri bu doğal cazibeler arasındadır. Bu durumda kentte geliştirilecek en önemli turizm çeşitleri, doğal varlıklara dayalı turizm türleri olarak görülmektedir.

Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası, ilin özellikle doğal kaynak potansiyeli başta olmak üzere, diğer potansiyel kaynaklarını da hesaba katarak başta doğa turizmi olmak üzere kültür, macera ve kış turizmi gibi turizm türlerinde Türkiye turizminde marka değeri yaratma potansiyeli yüksek olan Hakkâri'ye yönelik özet biçimde ve odaklı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Yol Haritası, ayrıca Covid-19 salgını sürecinde ortaya çıkan, yeni turizm eğilimleri dikkate alınarak güncellenen Türkiye Turizm Ana Planı kapsamında ortaya konan amaç ve hedeflerle uyumlu biçimde hazırlanmış ve Hakkâri'nin turizmdeki geleceğini inşa edecek yapı taşları niteliğindeki başlıkları ortaya koymayı amaç edinmiştir.

Hakkâri; 2022 yılında yaklaşık 5,3 bin yabancı, 115 bin yerli olmak üzere yaklaşık toplam 120 bin turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yılda ortalama geceleme 1,71 olarak gerçekleşirken, ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 41,7 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu veriler, ilin potansiyeli göz önüne alındığında Hakkâri'nin Türkiye turizmine katkısının daha fazla artırılabilirliğini göstermektedir.

Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası kapsamında ilin 2028 yılı turist sayısı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 8,6 bin kişi ve yerli turist için 189,3 bin kişi; turizm geliri hedefi ise yabancı turist için yaklaşık 1,6 milyon ABD doları ve yerli turist için 35,5 milyon ABD doları olmak üzere toplam 37,1 milyon ABD doları olarak tespit edilmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmesi için yapılması gereken başlıca faaliyetler ve stratejik amaçlar ile buna yönelik politika önerileri, *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda ortaya konmuştur.

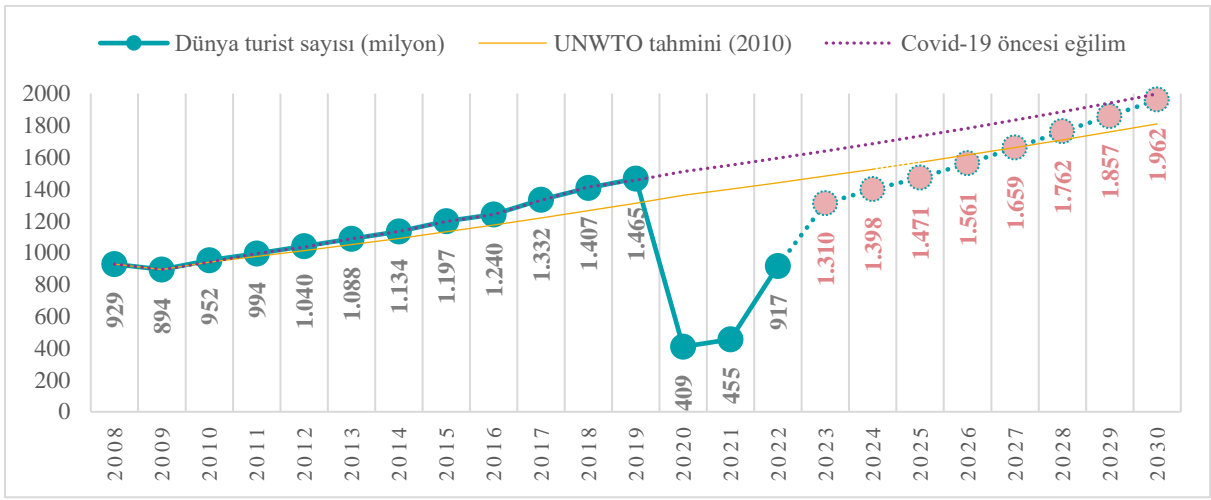
Bir destinasyonun turistik cazibesini koruyarak turizm gelirlerini sürdürebilmesi ve artırabilmesi, turizm kaynakları ve bu kaynakları turizm ürünü olarak sunmadaki gücüne bağlıdır. Kısa bir zaman öncesine kadar gelen ziyaretçi sayısı, gelir, yatak kapasitesi, lüks otellerin sayısı gibi nicel verilere göre ölçülen turizmdeki rekabet gücü, özellikle Covid-19 salgınının da etkisi ile günümüzde yerine konamayacak doğal, beşerî ve kültürel kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve risklere karşı dayanıklılığı ile ölçülmektedir. Buradan hareketle, *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası* kapsamındaki tüm başlıklarda, sürdürülebilirlik ve dayanıklılık kavramları ilke ve yaklaşım olarak benimsenmiş, ayrıca "Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme" başlığıyla konu, özel ve müstakil olarak da ele alınmıştır.

Yol Haritası hazırlık sürecinde Hakkâri İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu paydaşları ile 06.12.2023 tarihinde çevrim içi arama konferansı gerçekleştirilmiş ve ile özel öncelikli geliştirme başlıkları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün dağıttığı ve önceden hazırlanmış İl Politika Tespit Formu ve İl Risk Analiz Anketi olmak üzere iki adet anket formu da il paydaşlarına elektronik ortamda iletilmiş ve sonuçları analiz edilerek metne eklenmiştir. Bu kapsamda *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*, ilin destinasyon yönetim sorumluluğunu üstlenen Hakkâri Tanıtım ve Geliştirme Kurulu için sürdürülebilir ve gelir etkisi yüksek turizm gelişimi kapsamında oluşturulan başlıklarla bir rehber niteliği taşımaktadır.

2. Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler

2019 yılında dünya genelindeki turist sayısı, 1,47 milyar kişi ve 1,49 trilyon ABD doları ile rekor düzeye ulaşmıştır. Ancak 2020-2021 yıllarında yaşanan Covid-19 salgını, turizm faaliyetlerini dünya çapında durma noktasına getirmiştir. Avrupa ve Amerika'nın 2023 yılında yaşadığı resesyon da dikkate alındığında, salgın sonrası dönemde küresel turizm hacminin 2019 yılı seviyelerine dönmesinin ancak 2025 yılını bulması beklenmektedir (Şekil 2.1.).

Ocak 2023 tarihli uluslararası istatistikler, 2022 yılında uluslararası turizm faaliyetlerine toplam 917 milyon kişinin katıldığını, aynı yıldaki uluslararası turizm gelirlerinin ise 917,5 milyar ABD dolarına ulaştığını göstermektedir. Buna göre, 2022 yılında uluslararası turist sayısında bir önceki yıla göre yüzde 101,5 artış gerçekleşirken, Avrupa kıtasının uluslararası turizmdeki toplam pazar payı yüzde 63,78; Türkiye'nin uluslararası turist sayısından aldığı pay yüzde 5,6 ve uluslararası turizm gelirinden aldığı pay ise yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir.

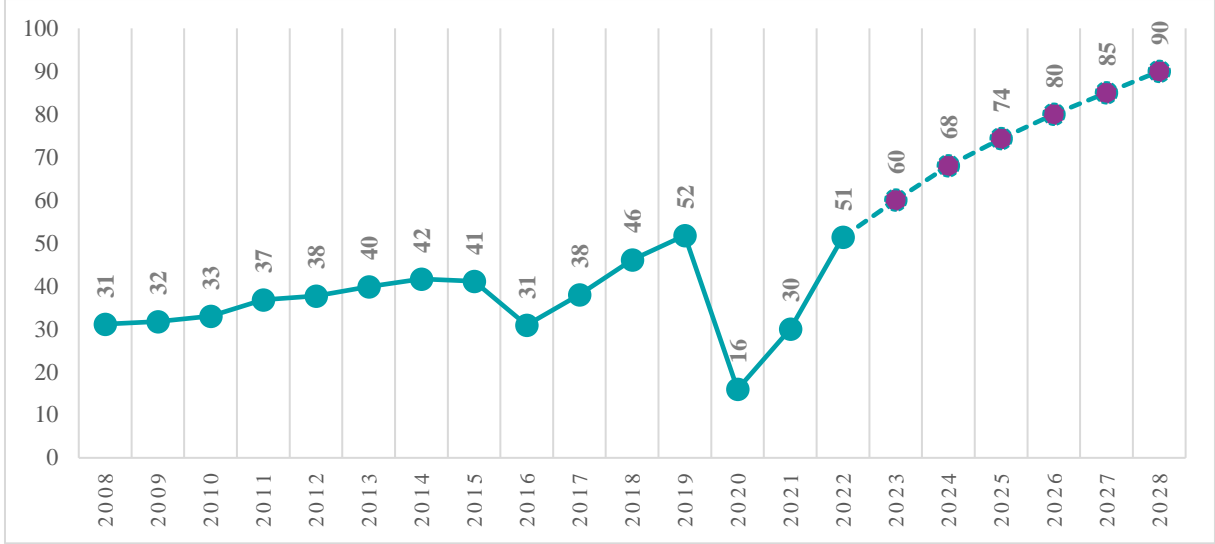
Şekil 2.1. Küresel turist sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve tahminler

Kaynak: UNWTO World Tourism Barometer Ocak 2023 ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

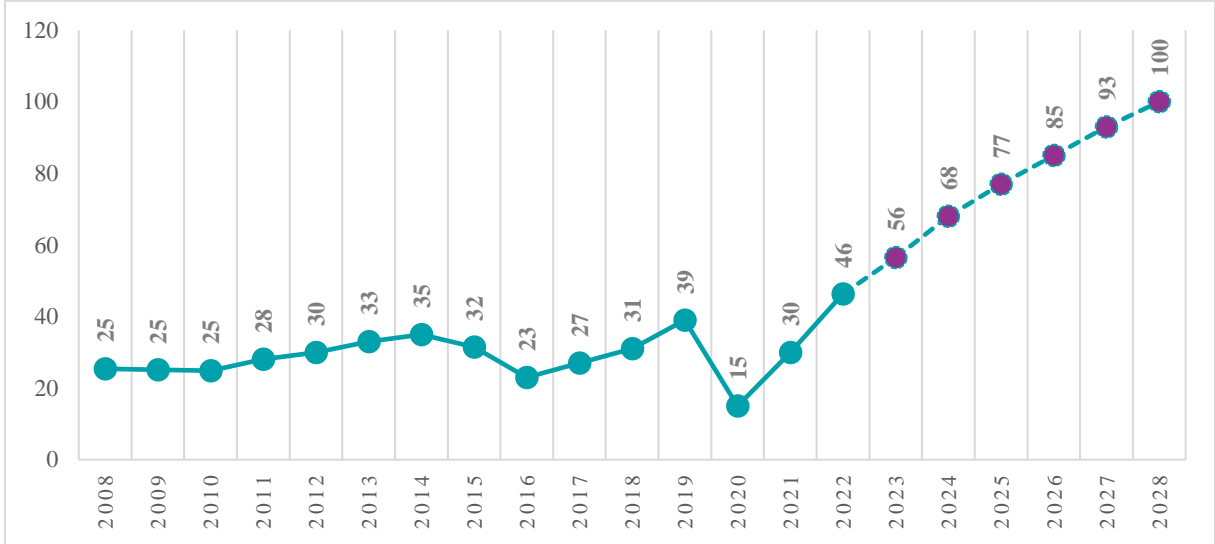
3. Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler

Akdeniz Havzası'nda bulunması nedeniyle önemli bir küresel turizm ülkesi olan Türkiye'de, turizm sektörünün gayri safi yurt içi hasılasına doğrudan ve dolaylı katkısı, uzun yıllar ortalamasına göre yaklaşık yüzde 11 seviyesindedir. Uluslararası ziyaretçi sayısında rekor seviyeye ulaşılan 2019 yılında Türkiye; 51,2 milyon turisti ağırlamış, aynı yılda turizmden yaklaşık 34 milyar ABD doları gelir elde etmiştir (Şekil 3.1. ve Şekil 3.2.).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin turizm sektörü de Covid-19 salgınından olumsuz etkilenmiştir. Türkiye, küresel kapanma ve seyahat sınırlamalarının da etkisiyle 2020-2021 yıllarında 16 milyon turisti ağırlamıştır. Salgın sonrası toparlanma döneminde TGA tarafından yapılan etkili tanıtım, Güvenli Turizm Sertifika uygulaması ve Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı gibi yaratıcı politikalarla fark yaratan Türk turizmi, bir "V" çıkışı yakalayarak hızla toparlanmış ve 2019 yılındaki rekor düzeydeki turist sayısına 2022 yılı sonu itibarıyla ulaşmıştır. 2022 yılındaki turizm gelirlerinde ise Türkiye, 2019 yılını geride bırakarak turizmden toplam 46 milyar ABD doları gelir elde etmiş ve bu gelir seviyesi ile tüm zamanların rekorunu kırmıştır.

Şekil 3.1. Türkiye'nin yıllık ziyaretçi sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve hedefler
Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

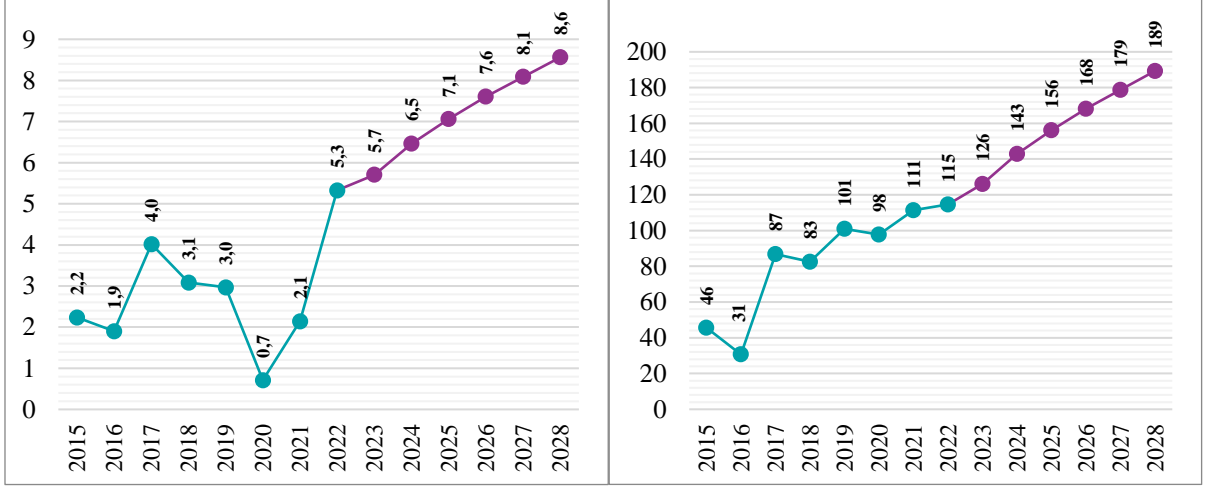
Şekil 3.2. Türkiye'nin turizm geliri (milyar ABD doları): gerçekleştirmeler ve hedefler
Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

Uyguladığı turizm stratejisi ve yenilikçi politikalar ile yakaladığı büyüme ivmesini devam ettirmeyi amaçlayan Türkiye; 2028 yılında toplam 90 milyon turisti ağırlamayı (Şekil 3.1.) ve turizmden toplam 100 milyar ABD doları gelir elde etmeyi (Şekil 3.2.) hedeflemektedir.

4. Hakkâri Turizm Analizi

4.1. İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı konaklama istatistiklerine göre 2022 yılında Hakkâri; yaklaşık 5,3 bin yabancı, 115 bin yerli olmak üzere yaklaşık toplam 120 bin turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yılda ortalama geceleme 1,71 olarak gerçekleşirken, ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 41,7 olarak hesaplanmıştır. İlin 2028 yılı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 8,6 bin kişi ve yerli turist için 189,3 bin kişi olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.1.1.).

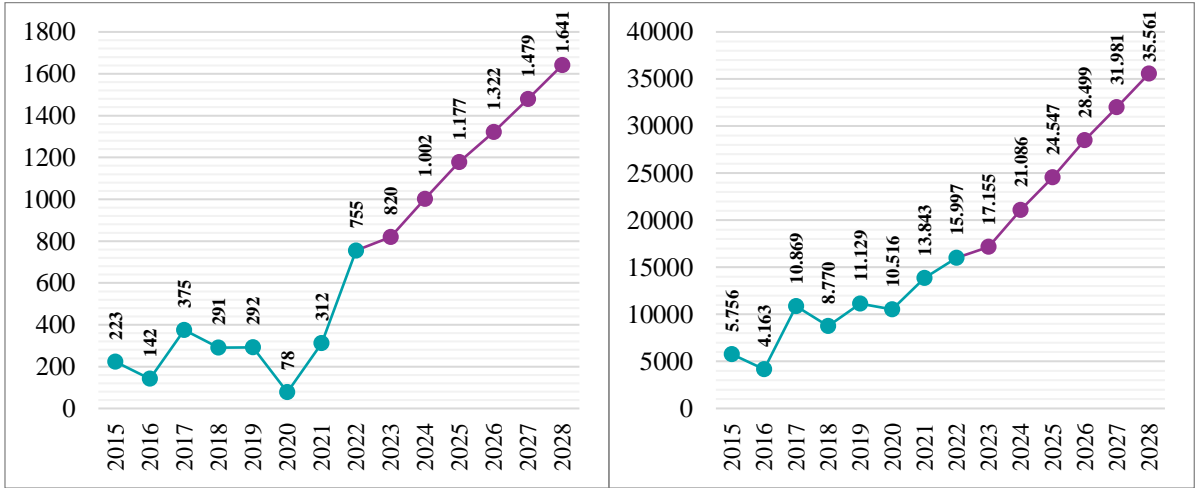
Şekil 4.1.1. Hakkâri'nin ağırladığı yabancı (sol) ve yerli (sağ) turist sayısı ve tahminler (bin kişi)

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.2. İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan turizm istatistikleri temel alınarak yapılan hesaplamalar, Hakkâri'nin 2022 yılında yabancı turistlerden yaklaşık 755 bin ABD doları, yerli turistlerden 16 milyon ABD doları gelir elde ederek turizmden bir yıl içinde yaklaşık olarak toplam 17 milyon ABD doları gelir elde ettiğini göstermektedir (Şekil 4.2.1.).

Turizm gelirlerinde Hakkâri, 2028 yılı itibarıyla yabancı turistlerden yaklaşık 1,6 milyon ABD doları, yerli turistlerden ise 35,5 milyon ABD doları gelir elde etme potansiyeline sahiptir (Şekil 4.2.1.).

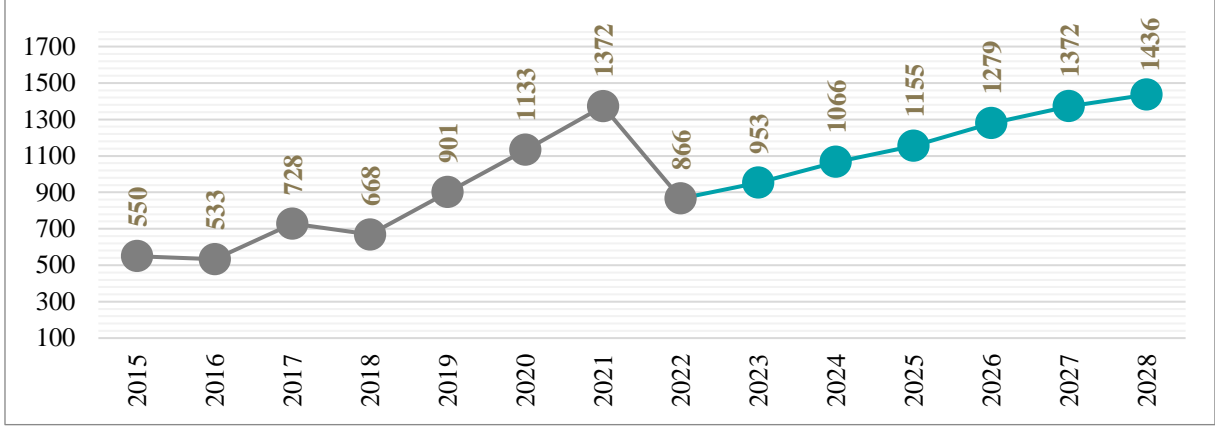

Şekil 4.2.1. Hakkâri'nin yabancı (sol) ve yerli (sağ) turistlerden turizm geliri ve tahminler (bin ABD doları)

Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

4.3. İlin Konaklama Analizi ve Hedefi

Hakkâri'de 2022 yılı Aralık ayı itibarıyla toplam 15 konaklama tesisi bulunmaktadır. Konaklama tesislerinin toplam yatak kapasitesi ise 866'dır. Tesis doluluk oranı yüzde 41,7 ve ortalama geceleme 1,71'dir. İlin mevcut istatistikleri incelendiğinde, mevcut ivmenin devam etmesi koşuluyla 2028 yılında yatak kapasitesinde yaklaşık yüzde 66'lık bir artış göstermesi öngörülmektedir (Şekil 4.3.1.).

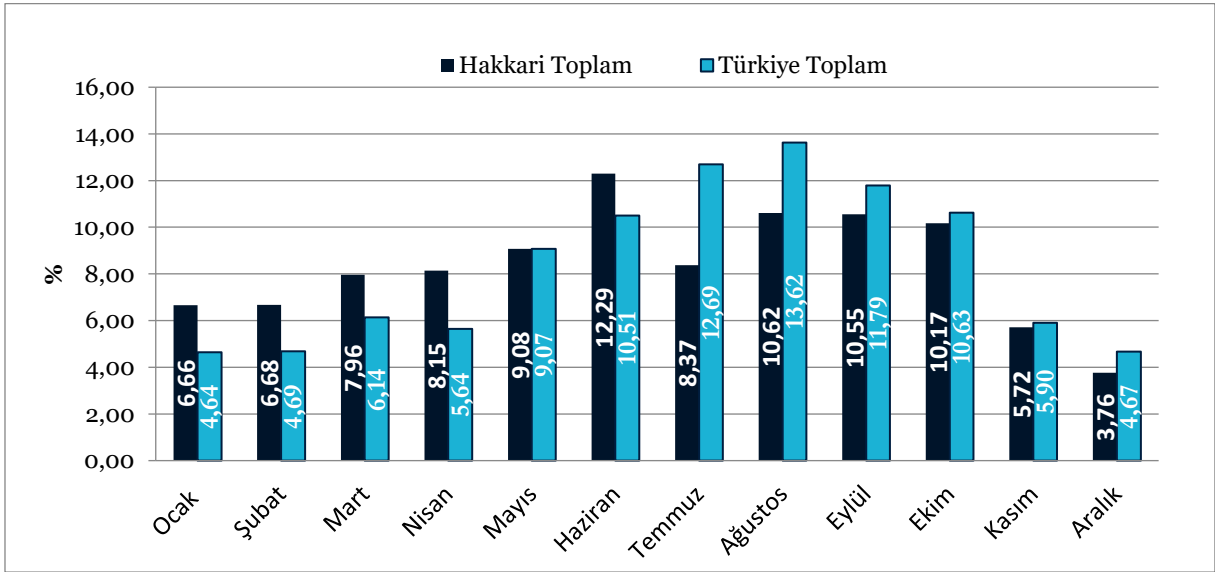

Şekil 4.3.1. Hakkâri'nin yatak kapasitesi ve tahminler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.4. İlin Mevsimsellik Durum Analizi

Turizmin 12 aya yayılma hedefi, arz kaynaklarının etkin kullanımı ve etkili tanıtım çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu hedef, Türkiye Turizmi Ana Planı'nda üzerinde önemle durulan bir başlıktır. Türkiye turizmi ile Hakkâri turizminin mevsimsellik analizi Şekil 4.4.1.'de karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Buradan, Türkiye ile Hakkâri'nin mevsimsellik dağılımında paralellik olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Ocak, Şubat, Mart, Nisan ve Haziran aylarında Hakkâri'deki doluluk oranlarının Türkiye ortalamasının üzerinde seyrettiği dikkati çekmektedir. Hakkâri'nin bazı aylarda Türkiye ortalamasının altında olmasının ildeki mevsim şartlarına ve mevcut turizm türlerine bağlı olduğu düşünülmektedir. Hakkâri ve Türkiye genelindeki mevsimsel turizm trendlerinin, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ve turizm planlamacılarının pazarlama stratejilerini ve işletme planlarını belirlediği düşünüldüğünde, destinasyonların mevsimsel faktörleri dikkate almaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla ildeki turizm hareketliliğinin ve buna bağlı oluşacak talebin yıl içine dengeli yayılması için ildeki turizm türlerinin çeşitlendirilmesi ve bazı turizm türü başlıklarındaki etkililiğin artırılması gerekmektedir.

Şekil 4.4.1. Türkiye ve Hakkâri karşılaştırmalı mevsimsellik durumu

Not: Veriler, yıllık toplam konaklama sayısının yüzdesel dağılımı olarak verilmiştir (2022).

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.5. İlin Turizm Türleri Analizi

Hakkâri, Türkiye'nin en doğusunda yer almaktadır ve zengin kültürel geçmişi ve doğal güzellikleri ile dikkati çeker. Ancak bölge, terör olayları ve güvenlik sorunları nedeniyle turizm potansiyelini tam anlamıyla kullanamamıştır. Son yıllarda artırılan güvenlik önlemleri ve bölgeye yapılan turistik yatırımlar, Hakkâri'nin turizm geleceği için ümit vermektedir. İlde en fazla öne çıkan turizm faaliyetleri, doğa ve kış-kayak turizmidir.

Kültürel Turizm: Hakkâri; çok eski bir geçmişe sahip, kadim bir kenttir ve hemen her bölgesinde tarihî yapılar bulunmaktadır. Özellikle 17.-20. yüzyıllarda yaşamış olan Nasturilerden kalma kilise ve manastır yapıları ile Osmanlı Dönemi'nde yapılmış tarihî eserler bunların başındadır. Kent merkezinde bulunan Meydan Medresesi, Zeynel Bey Medresesi, Melik Esed Camii gibi eserler, Osmanlı Dönemi'nden kalma eserlerden bazılarıdır. Hakkâri, Şemdinli'deki Nehri bölgesinde Nakşibendi tarikatına mensup olan Sadat-ı Nehri'ye ev sahipliği yapmıştır ve ayrıca Kelat, Kayme Sarayları ve Şemdinli Taş Köprü bu bölgede bulunmaktadır. Çukurca ilçesinde yer alan Emir Şaban Camii ve 400 yıllık Geleneksel Çukurca Taş Evleri önemli tarihî yapılardır. Tarih öncesi devirlere dayanan kaya resimleri de kentin kültür turizminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Kış-Kayak Turizmi: Yılın uzun bir bölümünü karla geçiren kentte aktif olarak yapılan turizm türü, kış-kayak turizmidir. Hem halkın hem de çevre illerden ve diğer ülkelerden gelen turistlerin uğrak noktalarından biri olan Mergabütan Kayak Merkezi, kent merkezine 12 kilometre uzaklıkta yer almaktadır.

Gastronomi Turizmi: Hakkâri, gastronomi turizminde büyük bir potansiyele sahiptir. Gastronomi varlığının şekillenmesinde coğrafya ve zengin bitki örtüsü etkili olmuştur. Yöreye ait hayvan ve hayvancılık ürünleri ile kente özgü ot çeşitlerinin harmanlanması ile hazırlanan geçmişten gelen köklü tarifler, Hakkâri'nin kendine has bir mutfağının olmasını sağlamıştır.

Doğa Turizmi: Kentin çok zengin bir doğal coğrafyaya sahip olması, farklı doğa turizmi türlerinin yapılmasına olanak tanımaktadır. Kentte birçok mağara, yayla, göl, şelale, akarsu, endemik bitkiler bulunmaktadır. Yüksekova ilçesindeki Nehil Sazlığı, göçmen kuşların geçiş güzergâhındadır ve kuş gözlemciliğinin yapılabildiği alanlardan biridir. Dağlık coğrafyası, dağcılık sporu ve dağ bisikleti turları için gayet elverişlidir. Akarsuların fazla olduğu kentte rafting sporu yapılabilmektedir. Eşsiz flora ve faunasının gözlemlenebildiği alanlarda, her mevsim çok sayıda doğa yürüyüşü (trekking) etkinlikleri yapılmaktadır. Yamaç paraşütü, kentte yapılan diğer aktivitelerdendir.

Gelenekler-Görenekler: Gelenek ve göreneklere günümüzde en iyi yansıtan illerden biri olan Hakkâri'de, gelenekler hâlâ yaşatılmaktadır. Yüzyıllar boyunca oluşan kültür birikimi sonucu ortaya çıkan ve halk arasında söylenen öykülerle yaşayan kilimlerdeki motifler, önemli el sanatları ürünlerindedir. Kentin zengin kültürü, dengbejler tarafından seslendirilen stran ve kıamlarla aktarılan sözlü edebiyatıyla, özellikle düğünlerle, oynanan halaylarla, kıyafetlerle, müziklerle ve yemeklerle hâlen yaşatılmaktadır.

Bütünüyle baktığımızda Hakkâri'nin; kültür, tarih, doğa, doğa ve macera sporları, gastronomi ve kış sporlarında önemli turizm potansiyeline sahip olduğunu ifade edebilmek mümkündür. Kentin turizm potansiyelini artırmak için şehre yönelik olumsuz algıyı düzeltmek, turistik faaliyetleri hayata geçirmek, turizm faaliyetlerinde yerel halkın aktif katılımını teşvik etmek ve etkili bir tanıtım stratejisi izlemek gerekmektedir. Bu çabalar sayesinde kent, turistler için cazip bir destinasyon hâline gelebilecek ve turizm gelirleri artarak kentin ekonomisine önemli katkılar sağlayabilecektir.

5. Destinasyon Risk Analizi

	Olasılık					Şiddet					Skor
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Küresel Riskler											
Ukrayna-Rusya Savaşının Uzaması			X					X			9
Avrupa Enerji Krizi			X					X			9
Çin-Tayvan Arası Soğuk Savaş'ın Sıcak Çatışmaya Dönme İhtimali			X					X			12
Kuzey Kore-Güney Kore Çekişmesi		X					X				4
Küresel Durgunluk				X					X		16
Yeni Bir Salgın Hastalık			X						X		12
Gıdaya Erişim Zorluğu/Kıtlık			X					X			9
İklim Değişikliği				X					X		16
Doğal Kaynak Krizleri (Su/Enerji Kaynakları)			X						X		12
Biyçeşitlilik Kaybı Ve Ekosistem Çöküşü			X						X		12
Büyük Ölçekli Gönülsüz Göç				X					X		16
Yaygın Siber Suç Ve Siber Güvensizlik			X						X		12
Yaşam Maliyeti Krizi				X					X		16
Ülkesel Riskler											
Doğal Afetler					X					X	25
Yeni Bir Salgın Hastalık		X						X			6
İklim Değişikliği ve Çevre Sorunları					X				X		20
Bölgesel Savaş ve Terör Riski					X				X		20
Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Politik Gündem				X					X		16
Siber Güvenlik Açıkları			X					X			9
Seyahat Güvenliği/Asayiş-Turiste Yönelik Tehdit			X					X			9
Enflasyon				X				X			12
Rakip Ülke Söylemi			X				X				6
Yerel Riskler											
Terör Riski				X					X		16
Sağlık (Hasta Tedavisi, Acil Müdahale)			X					X			9
Nitelikli Personel İstihdamı			X					X			9
Dolandırıcılık		X					X				4
Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Uyum Sorunu	X						X				2
Aşırı Turizm Talebi			X						X		12
Çevre Kirliliği ve Temiz Su Kaynaklarının Azalması			X						X		12
Radikal Akımlar		X					X				4
Deprem Riski			X					X			9
Heyelan			X					X			9
Kaya Düşmesi			X					X			9
Doğal Güzelliğin Yok Olması ve Çarpık Yapılaşma			X					X			9
Tek Pazar Bağımlılık		X					X				4
Kaçak Göçmenler	X					X					1
Güvensiz Şehir Algısı			X				X				6
Somut Kültürel Mirasın Tahribatı			X				X				6
Endemik Türlerin Yok Olma Tehlikesi		X					X				4
Katı Atık Bertaraf ve Su Arıtma Problemi			X					X			9
Sel/Taşkın		X					X				4
Yangın	X						X				2
Çığ			X					X			9
Dağcılık Faaliyetleri Kaynaklı Kazalar		X						X			6

Risk Skorlaması ve Risk Puanı Sonucu

Olasılık	Şiddeti				
	Çok Ciddi	Ciddi	Orta	Hafif	Çok Hafif
Çok Yüksek 5	Yüksek 25	Yüksek 20	Yüksek 15	Orta 10	Düşük 5
Yüksek 4	Yüksek 20	Yüksek 16	Orta 12	Orta 8	Düşük 4
Orta 3	Yüksek 15	Orta 12	Orta 9	Düşük 6	Düşük 3
Düşük 2	Orta 10	Orta 8	Düşük 6	Düşük 4	Düşük 2
Çok Düşük 1	Düşük 5	Düşük 4	Düşük 3	Düşük 2	Düşük 1

RİSK SKORU	EYLEM
25, 20, 16, 15	KABUL EDİLEMEZ RİSK: Bu risklerle ilgili hemen çalışma yapılmalıdır.
12, 10, 9, 8	DIKKATE DEĞER RİSK: Bu risklere mümkün olduğu kadar çabuk müdahale edilmelidir.
6, 5, 4, 3, 2, 1	KABUL EDİLEBİLİR RİSK: Acil tedbir gerektemeyebilir. Orta vadede çalışma yapılmalıdır.

6. Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma

Coğrafi konumu nedeniyle Hakkâri'nin; Van, Bitlis, Şırnak ve Siirt illeri ile karşılaştırmalı analizinin yapılması gerekmektedir. Van ve Hakkâri'nin sınır illeri olması ve İran üzerinden geçişlerin yapılabilmesi, Van ve Yüksekova'da havaalanlarının olması, rekabet açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Bahse konu her iki il hem doğa turizmi hem de kültür turizmi açısından son derece dikkati çekmektedir. Van ve Hakkâri'de bulunan kayak merkezleri, bu illere önemli bir çekicilik sağlamaktadır. Bitlis'in sahip olduğu kayak merkezi ve Van Gölü'ne kıyılarının bulunması, ilin rekabet gücünü artırmaktadır. Bu nedenle Hakkâri'nin başlıca rakipleri, kültür turizmi ve kış turizminde Van ve Bitlis; inanç turizminde de Siirt olarak görünmektedir. Hakkâri'nin rakip destinasyonlara göre öne çıkabilmesi için *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası* kapsamındaki başlıklar rehber niteliğindedir. Bu kapsamda, bölgedeki tarihî yapıların kaybolmaması için restorasyon çalışmalarının ivedilikle yapılarak koruma altına alınması önem arz etmektedir. Restorasyon ve alt yapı çalışmaları ile turizme kazandırılan çekiciliklerin, ulusal ve uluslararası tanıtımlarının yapılması önemlidir. Bunun yanı sıra ilin flora ve fauna zenginliğinin korunması ve bu varlık zenginliğine odaklı festivallerin, etkinliklerin artırılması önem arz etmektedir. Ayrıca il turizmi için önemli olan alt yapı eksikliklerinin belirlenerek gerekli yatırımların yapılması, turizm varlıklarına yönelik bilgilendirme ve yönlendirme levhalarının düzenlenerek sayılarının artırılması ve ziyaretçilerin ilin turizm varlıklarına erişimlerinde önemli rol üstlenen, il çapındaki GSM kapsama alanı ve internet erişim imkânlarının genişletilmesi gerekmektedir. Bu anlamda Hakkâri'nin rekabet gücünü artırmak için marka olarak bilinirliğini yükseltmek gerekmektedir. Bu nedenle akılcı tanıtım stratejileri hazırlanmalıdır. Gerek dijital platformlarda yapılacak tanıtım çalışmalarıyla gerekse yurt içi ve yurt dışında düzenlenen fuar, tanıtım günleri vb. faaliyetlere aktif katılım ile bilinirlik artırılmalıdır. Hakkâri'nin tarihî alanları, gastronomik çeşitliliği, tarım ve hayvancılığa bağlı olarak yayla/ekoturizm alanları, birçok film ve belgesel yapımcıları için doğal platform konumundadır.

7. Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme

Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası'nda yer alan tüm başlıklar, sürdürülebilir turizm anlayışını kapsayan ilkeler ve uygulamalar ile uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. Turizmde sürdürülebilirlik anlayışı ile yerel ekonomiye katkı sağlayarak yerel halkın refahını artırmak, kültürel ve sosyal çeşitliliğin devamlılığını sağlamak, turizmin hem çevre hem toplum üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek, doğal ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak ve ziyaretçilerin yaşam kalitelerini artırmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda il turizminin gelişmesi için;

- a. Turizmin doğal çevre üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- b. Turizmin kültürel miras üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- c. Turizmin yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamı üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- d. Etkili sürdürülebilir bir turizm yönetimi geliştirmek, ilkelere benimsenmektedir.

Hakkâri, zengin tarihi ve doğal güzellikleri ile çok çeşitli turistik çekim unsuruna sahip olan bir kenttir. Ancak bölgede turizmin hızla gelişmesi, çevresel sorunları da beraberinde getirebilecektir. Bu nedenle, Hakkâri'nin turizm potansiyelini ve çevresel sürdürülebilirliğini birlikte ele alarak çevre yönetimi stratejileri üzerine odaklanılmalıdır.

Tüm paydaşların ortak çabası ile sürdürülebilirlik anlayışının yerleşmiş bir kültür hâline getirilmesi, turizmin neden olabileceği olumsuz etkileri en aza indirebilecektir. Bu bağlamda Hakkâri'deki tüm turizm paydaşlarının, yetkilendirilmiş eğitimler tarafından küresel sürdürülebilirlik standartları kapsamında eğitime tabi tutulmaları faydalı olacaktır. Aynı zamanda yerel halkın çevre bilincinin

artırılması amacıyla çeşitli eğitim programları ve etkinlikler geliştirilebilir. Bu kapsamda turizm paydaşları; yerel halk ve turistlere yönelik olarak ilgili otoriteler tarafından sunulan eğitim programları, seminerler ve çevre bilinci kampanyaları ile sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca bu bilinçlendirme çalışmaları; Berçelan Yaylası, Cennet ve Cehennem Vadisi ile 3 bin 337 rakımlı Seyithan Gölü gibi özel doğal alanların korunmasına yönelik farkındalığı artıracak çabayı da içermelidir. Berçelan Yaylası, Cennet ve Cehennem Vadisi gibi doğal alanların, özellikle endemik flora ve fauna türlerinin korunmasına dikkat edilmelidir. Hakkâri'nin kültürel mirasının sürdürülebilirliğinin sağlanması önem arz eden bir diğer husustur. Taşınmaz kültür varlıkları ve geleneksel el sanatları, korunmalı ve tanıtılmalıdır. Artan turist sayısı, somut ve somut olmayan kültürel mirasa zarar verebileceğinden, turistlerin tahrip edici davranışlardan kaçınmaları için bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda bilgilendirme tabelaları kullanılabilir. Ayrıca ile ait tüm kültürel mirasın dokümantasyonu yapılmalıdır. Yerel festivaller ve etkinliklerin teşviki, turizme yönelik eğitim ve bilinçlendirme programlarının düzenlenmesi, yerel girişimcilerin teşvik edilmesi ve koruma yönetim planlarının oluşturulması faydalı olacaktır. Sadece ildeki popüler turistik destinasyonlara değil, Hakkâri'nin diğer ilçelerine de turizm faaliyetlerini yaymak önem arz etmektedir. Ekoturizm ve kırsal turizm gibi alternatif turizm çeşitlerinin teşvik edilmesi, turizmin bölgeye getirdiği baskıyı azaltabilir, durumdadır. Tüm paydaşlar tarafından benimsenmiş sürdürülebilirlik standartları sayesinde yerel ekonominin, doğal çevre ve kültürel mirasın sürdürülebilirliği sağlanabilecektir.

8. Gastronomi Kaynaklarını Etkin Kullanma

Eşsiz doğal güzellikleriyle öne çıkan Hakkâri; zengin bir gastronomik mirasa sahiptir. Hakkâri'nin mutfak kültürüne bakıldığında, yemeklerin şekillenmesinde temel faktörün coğrafi şartlar olduğu görülmektedir. Dağlık coğrafyası ve zengin bitki örtüsü, bölge yemeklerindeki çeşitliliğin oluşmasında en büyük etken olmuştur. Yöre, göç almadığından geleneksel Hakkâri mutfağı deformasyona uğramakla birlikte özgünlüğünü hâlen korumaktadır. Geçmişten beri hayvancılığın temel geçim kaynağı olması nedeniyle hayvansal ürünler, yemeklerin başlıca malzemelerini oluşturmaktadır. Ayrıca bölgede otlayan hayvanlardan elde edilen yoğurt ve tereyağı, yemeklere özgün tadını veren diğer etkenlerdendir. Yöresel yemeklerin tamamlayıcısı olan bir diğer malzeme ise kentin dağlarından toplanan yerel otlardır. Yöresel bitkilerin başlıcaları; siyabo, mende, alo, pık, kenger, çiriş, curin, kari, soe, sirik, çavşing ve hegedandır. Yöresel yemekler ise başta düğün yemeği olan doğaba ve kiris olmak üzere devin, tırşik, doleme, gulul, keledoş, kotildevk, tırşka ve celiyadır. Bunların yanında tatlı ve tuzlu çeşitleri olan, genellikle undan yapılan xebis, arxavk, lalepet, aside, kadesük, nanerünk ve poxin de yöresel yemeklerdendir. Yöresel yöntemlerle yapılan geleneksel yemekler, annelerin kızlarına ve gelinlerine öğretmesi ile günümüzde sürdürülmektedir. Fakat yöresel yemeklerin yapımının zor ve meşakkatli olması, ayrıca yapılış şekillerini bilen kişi sayısının giderek azalması ve günlük yaşam içerisinde fazlaca yapılmaması nedeniyle kentin mutfak kültürünün bir an önce kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu kapsamda kayıt altına alma işlemleri için konu hakkında bilgi sahibi olan kişiler belirlenmeli ve bu kişilerle iletişime geçecek bir araştırma ekibi kurulmalı, "Hakkâri Gastronomi Envanteri" çıkarılmalı, yemek tarif ve reçeteleri kayıt altına alınmalıdır.

Halk; dağlardan topladıkları yerel otları, şehir merkezinde yer alan İstiklal Caddesi'ndeki (Bulvar Caddesi) kaldırımlar üzerinde genellikle Mart ve Nisan aylarında satmaktadır. Yöresel otlar sadece yemeklerde değil, ayrıca cacık ve otlu peynir yapımında da kullanılmakta ve kentin ekonomisine büyük bir katkı sağlamaktadır. Peynir satışları bazı dükkânlarda yapıyor olsa da müşteriler genellikle köylülere sipariş vererek ürünleri tedarik etmektedir. Kentte yöresel ürün pazarı ve peynirciler çarşısı kurulması bu anlamda uygun görülmektedir. Kurulacak olan bu pazar; kent merkezinde, turistlerin hemen ulaşabileceği, göz önünde bir alanda kurulmalı ve ürünlerin

sergilendiği, açık bir alana sahip olmalıdır. Kente ait yöresel otların da envanteri çıkarılarak kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu otlar, hangi yemeklerde nasıl kullanılacağını, nasıl kurutulacağını ve muhafaza etme yöntemlerini anlatan hediyeelik paketlere ya da torba çantalara konularak satılabilir.

İlkbahar ve yaz aylarında dağ ve doğa turizmi için gelen turistlerin ulaşım güzergâhları olan Hakkâri-Van kara yolu ve Çukurca-Şırnak kara yolları üzerinde yerel gastronomi değerlerini sunan işletmeler açılmalıdır. Mevcut işletmelerin menülerine yerel yemekler eklenmeli, yerel ürünlerin satışının yapıldığı bölümler kurulmalıdır. Ayrıca otellerin ve konaklama tesislerinin de menülerine yerel mutfağa ait yemek ve kahvaltı ürünleri eklenmelidir.

İlkbahar ve yaz aylarında yerel otların satışının başladığı tarihlerde yemek festivali düzenlenmesi ve bu festivalde turistlere yerel pazarları ve geleneksel mutfağı keşfetme imkânı sunulması uygun görülmektedir.

9. Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma

Günümüzde dijitalleşme, turizm sektörünü kökten değiştirmekte ve turistik destinasyonlar için önemli fırsatlar sunmaktadır. Hakkâri gibi tarih, kültür ve doğal çekiciliklerle dolu bir bölgede dijitalleşme ve akıllı turizm uygulamalarını etkili bir şekilde kullanmak, turistlerin ilgi odağı olmayı ve yerel ekonomiye katkı sağlamayı kolaylaştırabilir. Hakkâri için özel olarak tasarlanmış bir mobil uygulama, turistlere şehri gezme, tarihî ve doğal güzellikleri keşfetme imkânı sunabilir. Bu uygulamada yerel restoranlar, konaklama seçenekleri, tarihî ve kültürel yerlerin tanıtımları, interaktif haritalar ve rehberlik hizmetleri sunulabilir. Böyle bir uygulama, turistlerin Hakkâri'yi keşfetmelerine yardımcı olurken yerel işletmelere de daha fazla ziyaretçi çekebilir. Hakkâri'nin güzelliklerini ve kültürel zenginliklerini dijital platformlarda tanıtmak önemlidir. Hakkâri'nin turistik potansiyelini sosyal medya, internet siteleri ve diğer dijital kanallar aracılığıyla vurgulamak, daha fazla turisti bölgeye çekebilir. Hakkâri'nin çekiciliği, görsel içerikler, tanıtım videoları ve ilginç hikâyelerle artırılabilir. 360 derece sanal tur uygulamalarıyla, turistlerin destinasyonu sanal olarak keşfetmelerine olanak sağlanabilir. Aynı zamanda Cođrafî Bilgi Sistemleri (CBS), turistlerin Hakkâri'deki rotalarını planlamalarına ve önemli noktaları daha kolay bulmalarına yardımcı olabilir. Zira CBS, turistik haritaların, tarihî ve doğal alanların görselleştirilmesi, hava durumu bilgisi gibi önemli verilerin entegrasyonunu sağlar. Turistlere kişiselleştirilmiş turlar ve hizmetler sağlayan uygulamalardan faydalanılarak akıllı turizm rehberi "Hakkâri Guide" oluşturulmalı ve herkesin bu uygulamaya kolayca erişimi sağlanmalıdır. Rehber uygulamasının Android ve iOS tabanlı çeşitli dillerde kullanılabilen bir uygulama olması önerilmektedir. Hakkâri'nin tarihî, doğal, kültürel, gastronomi, inanç ve macera turizmi rotalarına yönelik tanıtıcı mobil uygulamalar geliştirilmeli, dijital portallar oluşturulmalı ve ildeki her türlü tarihî bina, eser vb. değerler, kare kod teknolojisi ile işaretlenerek ziyaretçilere yerinde ve doğru bilgilerin aktarılması sağlanmalıdır. Turistik alanlara kameralar yerleştirilmesi ve canlı yayın yapılarak anlık görüntü paylaşımının sağlanması önerilmektedir. Ayrıca tarihî alanlarda çeşitli cihazlar (akıllı gözlük vb.) kullanılarak geçmiş dönemlere sanal olarak katılmayı sağlayan sistemler, turistik alanlarda artırılmış gerçeklik uygulamaları ve geçmişten sahneleri veya insanları hologramlar aracılığıyla bugüne aktaran teknolojiler, kentte yer alan doğal ve tarihî alanların çekiciliğini artırabilir.

10. Tematik Rotalar Geliştirme

Günümüzde şehirler, sadece yaşam alanlarını değil, aynı zamanda zengin kültürel mirasları, tarihî mekânları ve çeşitli aktiviteleri içinde barındıran, dinamik merkezlerdir. Kent sakinleri ve ziyaretçiler

için unutulmaz deneyimler yaratmak amacıyla kentin tematik rotalarının geliştirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda aşağıda öneriler sunulmuştur.

İnanç Turizmi Rotaları: İki ayrı rota olarak belirlenebilir:

Hakkâri merkez ilçedeki Meydan Medresesi başlangıç noktası olarak seçilerek, Zeynel Bey Medresesi, Melik Esad Camii, Kızıl Kümbet, Peylan (Güçlü) ve Kale Altı Mezarlıkları, Gulereş Baba Türbesi, Işık köyündeki Şeyh Musa Camii ve Durankaya beldesindeki Şeyh Nazır Türbesi ziyaret edilerek, buradan Çukurca ilçesinde Şeyh Ali Camii, Şeyh İsmail Türbesi, Emir Şaban Camii ve Türbesi ziyaret edilerek gezilebilir. Diğer rota, merkezdeki alanların ziyaretinden sonra Şemdinli Nehri bölgesindeki Seyyid Taha El-Hakkâri Türbesi ziyaretini kapsamalıdır. Ayrıca Nehri bölgesinde yer alan Taş Köprü, Kelat ve Kayme Sarayları rotaya dâhil edilerek hem inanç hem de kültür temaları vurgulanabilir.

Hakkâri’de bir dönem yoğun olarak yaşayan Nasturilere ait çok sayıda kilise ve manastır bulunmaktadır. Bunların ziyareti için bir rota çizilebilir. Konak köyünde 17. yüzyılda inşa edilen, patriklik kilisesi olan Mar Şalita Kilisesi başlangıç noktası olarak seçilebilir. Buradan Helel Kilisesi, Mar Sawa Kilisesi, Mar Abdişo Manastırı, Gelezo (Mar Gewargis) Kilisesi, Mart Meryem (Soe) Kilisesi, Kursin Kilisesi, Mar Şalita Manastırı ve Oğul Köyü Kilisesi kolaylıkla ziyaret edilebilir.

Kültür Rotası: Yüksekova ilçesine bağlı Gevaruk ve Trişin yaylalarında yer alan, 5000 yıllık olduğu varsayılan kaya resimlerinin bulunduğu alan gezildikten sonra bölgede yoğun olarak bulunan Dirhe’lerin (Dev Evleri) gezileceği bir rota oluşturulabilir. Çukurca ilçesindeki 400 yıllık tarihî Geleneksel Taş Evleri’nin, tarihî Tahin Değirmenleri’nin, Sidan Vadisi Su Bendi’nin ve Sidan Vadisi’nde bulunan, Mir Evi olarak da bilinen Kasrı Hevtgan Kalesi’nin ziyaret edilebileceği bir rota oluşturulabilir.

Doğa Rotası: Şehrin eşsiz doğası için tek bir rota çizmek pek mümkün olmamakla beraber bazı rotalar belirlenebilir. Hakkâri-Şırnak kara yolu üzerinde bulunan Ava Ore Şelalesi’nden başlanarak, Ağaçdibi Köyü Şelalesi, Kırıkdağ Şelalesi, Sat Şelaleleri ziyaret edilebilir. Cennet-Cehennem Buzulları’ndaki şelaleler ve Kaval Şelalesi ise başlı başına birer rota oluşturmaktadır. Kentin simgelerinden bir olan ters lale bahçelerini görmek için Kırıkdağ köyü ve Ceylanlı köyündeki ters lalelerle dolu çiçek vadileri ziyaret edilebilir. Dünyada el değmemiş sayılı coğrafyalardan Cilo Sat Dağları Millî Parkı da başlı başına bir rota olup Cilo Sat Göller Yöresi ve Cennet-Cehennem Vadisi görülerek Avaspi Suyu eşliğinde doğa yürüyüşü yapılabilir ve yürüyüş güzergâhında bulunan köyler ve yaylalar gezilebilir, tabiatın ve kültürel zenginliğin tadı çıkarılabilir.

Yaylalar Rotası: Asmin, sümbül, sosin ve nergis çiçeklerini barındıran, zengin flora ve faunaya sahip Berçalan Yaylası’nda temiz hava eşliğinde yürüyüş yapılabilir. Tarihî Konak köyünde bulunan Mar Şalita Kilisesi ziyaret edilebilir, Lis ve Seyithan gölleri ziyaret edilerek bu göllerde yüzülebilir.

Rafting Rotası: Zap Suyu üzerinde, 189 kilometrelik parkurda rafting yapma imkânı bulunmaktadır. 86,5 m3/sn. ortalama debisi ile Türkiye’nin en hızlı akan akarsularından biri olan Zap Suyu, rafting yapmak için ülkemizdeki en doğru adreslerin başında gelmektedir. Ayrıca vadi boyunca doğal özelliklerini hiç kaybetmeyen, yol üstü köylerde mola verip, köylerin kendine özgü kültürlerinin ürünü olan yöresel kahvaltı ve yemekleri tatma imkânı elde edilebilmektedir. Zap Suyu’nun yanı sıra Yüksekova Nehil Çayı ile Şemdinli Pesan Çayı’nda da rafting yapılabilir.

Bisiklet Rotaları: Hakkâri merkezde bulunan, 180 kilometrelik parkura sahip olan Zap Vadisi, pedal çevirmek için ideal bir doğal parkurdur. Bu rotada; Zap Suyu boyunca rafting yapan sporcular izlenebilir, yol üstünde bulunan köylerin doğal mutfaklarının lezzetlerinden tadılabilir, dağlardan

kaynağını alan soğuk kar sularından içilebilir, yol üstünde hizmet veren restoranlarda hazırlanan taze alabalıklar yenilebilir ya da bahar mevsiminde doğada yetişen mantarlar ile ızgara keyfi yapılabilir. Hakkâri’de dağ bisikleti için birden çok dağ yolu bulunmaktadır: Berçelan Yaylası, Durankaya Beldesi, Mergabütan Yaylası, Cennet-Cehennem Vadisi, Feraşın Yaylası ve Konak köyüne giden yollar dağ bisikleti için uygun rotalardır. Bu rotalar boyunca pedal çevirmenin yanında, bakır bir doğayı fotoğraflamak, göçerlerin ve yaylacıların kıl çadırlarında konaklamak, doğal ürünlerle beslenmek gibi keyif verici birçok aktivite de gerçekleştirilebilir.

Doğa Yürüyüşü (Trekking) Rotaları: Kentte her mevsim yapılan bir turizm etkinliği olan doğa yürüyüşü için çok sayıda alan bulunmaktadır. Hakkâri merkezde, Helil Vadisi, Mergabütan Yaylası, Berçelan Yaylası, Ağaçdibi Köyü Vadisi, Kırıkdağ Vadisi, Erziki Vadisi; Yüksekova ilçesinde, Cilo Sat Gölleri; Şemdinli ilçesinde, Bağlar (Nehri) köyü; Çukurca ilçesinde Narlı köyü ve Tiyar Vadisi başlıca trekking rotalarıdır.

Dağ Turizmi Rotası: Yeryüzü şekillerinin yüzde 87,6’sı dağlardan oluşan kentte, farklı dağ turizmi rotaları oluşturmak mümkündür. Dağcılık, gününbirlik yapılması pek mümkün olmayan bir faaliyet olduğundan düzgün bir rota çizmek çok olası değildir. Fakat bölgede dağcılık yapılabilen dağlarda, her biri için 2-3 gün ayrılarak bir rota çizilebilir. Dağcılığın yapılabileceği başlıca dağlar: Reşko (Uludoruk) Zirvesi, Cilo Buzul Dağı, Mor Dağ, Karadağ, Sat Dağı ve Sümbül Dağı’dır.

11. Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma

Turistlere yönelik kent peyzajını düzenlemek ve rekreatif alanları artırmak, bir turistik destinasyonun çekiciliğini ve cazibesini artırmak için önemli adımlardır. Kent peyzajında yöreye özgü bir tema ve kimlik kullanılarak tasarımlar yapılabilir. Hakkâri’de insanların dinlenebileceği, sohbet edebileceği çok az sayıda park bulunmaktadır. Kentte park sayısı artırılmalı ve özellikle sanat-kültür etkinliklerine ilgi duyanlar için sanat ve kültür parkı yapılmalıdır. Bu parkta açık hava sergileri, heykel ve sanat enstalasyonları, tiyatro ve müzik performansları gibi etkinlikler düzenlenerek hem yerel halkın hem de turistlerin keyifli vakit geçirmeleri sağlanabilir. Kentin girişinde yer alan kent ormanı rehabilite edilerek bu amaçla daha kullanışlı hâle getirilebilir. Yerel ağaçlarla zenginleştirilerek (kavak, söğüt, meşe...) orman genişletilebilir.

Turistlerin yaygın olarak yaptıkları bir etkinlik olan fotoğrafçılık için kentin en güzel manzaralarını vurgulayan fotoğraf çekim noktaları oluşturulabilir. Bu noktalardan bir olan Seyir Tepesi’nin tanınırlığı, sosyal medya gibi kanallarla artırılabilir. Bu noktalar, turistlere güzel anılar biriktirme ve anılarını sosyal medyada paylaşma imkânı tanıyacaktır. Bu noktalara ulaşımı sağlamak için önemli yerlere bilgi panoları yerleştirilmelidir. Turistlerin ilgisini çekebilecek, tarihî ve turistik mekânlar restore edilmeli veya iyileştirilmelidir. Zeynel Bey Medresesi’nin restorasyonu yapılmalıdır. Hakkâri Kalesi gibi günümüze ulaşmamış olan tarihî değerler için sanal gerçeklik uygulamaları kullanılarak turistlere tanıtımı yapılabilir. Kentte bir müze bulunmamaktadır. Bu nedenle ivedilikle müze kurulmalıdır. Tanıtımlar görsel veya sanal olarak yapılmalıdır.

12. Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma

Hakkâri, kültürel ve doğal zenginlikleri ile ziyaretçilere farklı deneyimler sunma potansiyeline sahiptir. Hakkâri’nin zengin mutfak kültürü, yemek ve gastronomi turizmi için de cazip bir faktördür. Bu nedenle Hakkâri’nin yöresel yemeklerinin sunulduğu restoranların artırılması gerekmektedir. Hakkâri, el sanatları ve yöresel hediyelik eşya açısından zengin bir çeşitlilik sunar. El sanatları ürünleri içinde kilim dokumacılığı önemli bir yere sahiptir. Kilimlerin yanı sıra cicimler, sumaklar, halılar, bahtiyariler, heybeler, terler, parzunlar, beşikler, kapı süsleri, kuşaklar ve çoraplar

Hakkâri el sanatları ürünlerini oluşturmaktadır. Bahse konu ürünler, hâlihazırda turizm ile entegre edilememiş ve markalaşamamıştır. Birçok zanaat, genç nesillere aktarılamamıştır. Bu nedenle kentte tasarım-zanaat etkileşimini kurarak zanaatların gelecek nesillere aktarılmasına olanak sağlayacak “Hakkâri Tasarım ve İnovasyon Merkezi” kurulmalıdır. Merkez, geleneksel el sanatları ile teknolojiyi birleştirecek şekilde tasarlanmalıdır. Merkez içerisindeki atölyeler ürün çeşitlerine göre ziyaretçilerin deneyimleyecekleri şekilde planlanmalıdır. Bu merkezin tur rotalarına eklenmesi için çalışmalar yapılmalı ve ulusal ve uluslararası arenalarda tanıtımının yapılması gerekmektedir. Merkezlerin sanal gerçeklik yapıları oluşturularak farklı bir deneyim yaşatılmalıdır. Ayrıca bu merkezin, turistlere üretimde deneyim yaşatılmasını öne çıkaran, yaşayan müzeler olarak planlanması faydalı olacaktır. Hakkâri’de gastronomi turizmüne odaklanılmalı, deneyimsel turistik aktiviteler sunulmalı, yerel mutfağı yansıtan restoranların nitelik ve niceliği artırılmalı ve gastronomi müzesi kurulmalıdır. Hakkâri oturma geceleri, Hakkâri hikâye anlatıcılığı ve kilim dokumacılığına ait deneyimsel turizm etkinliklerinin sunulacağı, yaşayan müzeler inşa edilmelidir. “Hakkâri Kültür ve Etkinlik Envanteri” çıkarılmalı ve çıkarılan envanter ile analizler yapılarak tüm yıla yayılacak şekilde festival ve etkinlikler düzenlenmeli, yapılacak festivaller her yıl aynı tarihte planlanmalı ve planlanan etkinlik ve festivaller kapsamında deneyim atölyeleri kurulmalıdır.

13. Nitelikli Hediyeelik Eşya Envanterini Geliştirme

Hakkâri; hediyeelik ve hatıra ürünlerin çeşitlendirilmesinde öne çıkarılabilecek somut ve somut olmayan kültürel miras varlıkları ile şehre özgü hediyeelik eşya üretiminde farklı hedef pazarlar için özellikle kadın kooperatifleri aracılığıyla tasarımcılara ve sektör profesyonellerine zengin bir hazine sunmaktadır. El dokuması kilim ve halıların yanı sıra cicimler, sumaklar, bahtiyariler, heybeler, terler, beşikler, kapı süsleri, kuşaklar ve çoraplar, Hakkâri balı, ilin hediyeelik eşya ürünleridir. Fakat Hakkâri’de bulunan birçok el sanatı kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu nedenle ivedi bir şekilde Hakkâri El Sanatları Envanteri’nin çıkarılması, tüm ürünlerin coğrafi işaret tescillerinin alınması, kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarının ortaya çıkarılarak yaşatılması ve yeni ustaların yetiştirilmesi için planlamaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca yöreye ait el sanatlarının turistik birer cazibe hâline gelmesi ve bilinirliğinin artırılması amacıyla ürünlerin deneyimsel olarak sunulabileceği ve satışının yapılacağı bir yaşayan müzenin oluşturulması faydalı olacaktır. Hakkâri stelleri motifleri, Sümbül Dağı, Nevruz ritüelleri vb. motifler ile bezenmiş takı ve aksesuar tasarımlarının hediyeelik ürünlere dönüştürülmesi için çalışmalar yapılmalıdır. SOKÜM unsurlarının, hikâyeleştirilerek ve ziyaretçilerin taşıyabileceği şekilde boyutları ayarlanarak hediyeelik eşyalar (kilim, halı, yün çorap, küp, gibi ürünlerin kullanımı) hâline getirilmeleri sağlanmalıdır. Yapılacak tasarım ürünlerini (gastronomi ve el sanatları) özel tasarlanmış hediye kutularıyla son kullanıcıya ulaştıran, şehre özel çevrim içi alışveriş siteleri kurulmalı veya popüler internet sitelerine ürün sağlanmalıdır. Turlara workshoplar ve deneyim turizmi kapsamında yaptığı ürünün ziyaretçiye satılmasını sağlayacak, satışı artırıcı (ürünün üretildiği noktada deneyimleyen ziyaretçiye satışı gibi) faaliyetler eklenmelidir. Örneğin; Cilo (Buzul) Dağı’na tırmanacak tüm ziyaretçilere, tırmanacakları yüksekliğe göre ücretli deneyim sertifikaları hazırlanmalı ve ziyaretçiye sunulmalıdır. Hakkâri’ye özgü gastronomik öğeler ve geleneksel el sanatlarından üretilen hediyeelik eşyaların satıldığı bir mobil market tırının veya otobüsünün yılın belli zamanlarında 81 ili ziyaret etmesi, bu ürünlerin bilinirliğini ve dolayısıyla marka değerini artıracaktır. Yöreye ait geleneksel el sanatlarının imalat aşamasının turistlere görsel bir gösteri şeklinde sunulacağı ve satışının yapılacağı yerler planlanmalı ve tarihî çarşılarda zanaatkârların, el sanatlarını icra ederken izlenebileceği ortamların nitelik ve niceliği artırılmalıdır. Hakkâri’de bulunan hediyeelik eşyaların satışı için ziyaretçilerin yoğun olduğu merkezlerde, tarihî, turistik alanlarda kurulacak “Berçelan Dükkân-Berçelan Shop” mağazaları açılmalı, Hakkâri’de hediyeelik eşyaların sunulduğu, çeşitli dillerde yayınlanan “Berçelan Alışveriş Sitesi” oluşturulmalıdır. Berçelan Yaylası, Cennet ve Cehennem Vadisi ile 3 bin 337 rakımlı Seyithan Gölü gibi doğal ve

turistik alanlarda drone kullanılarak turistlerin hatıra amaçlı fotoğraflarının çekilmesi sağlanmalı ve ziyaretçilere sunulmalıdır.

14. Festivallerin Sürekliliğini ve Etkinliğini Sağlama

Hakkâri’de festivaller ve dizi filmlerinin çekimleri gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi, bölgenin turistik cazibesini artırmada önemli bir rol oynayacaktır. Hakkâri, tarihî ve kültürel zenginlikleri, doğal güzellikleri ve dokusuyla öne çıkan bir ilimizdir. Bu nedenle, bu bölgede gerçekleştirilen festivaller ve dizi filmleri hem yerel halka hem de turistlere unutulmaz deneyimler sunacaktır. Bu etkinlikler, Hakkâri’nin tanıtımına ve turizm potansiyeline katkı sağlayacaktır. Hakkâri güçlü bir gastronomiye sahip olması nedeniyle Uluslararası Hakkâri Gastronomi Festivali organize edilmelidir. Ayrıca her yıl düzenlenen Hakkâri Kar Festivali, Uluslararası Buz ve Kar-Kızak Festivali olarak marka hâline getirilmelidir. Hakkâri’nin sahip olduğu yaylalar ile Uluslararası Kamp Festivali organize edilebilir. Nevruz Bayramı, Hakkâri düğünleri gibi yerel etkinliklerin de turistik birer ürün olarak planlanması önerilmektedir. Bu tür etkinlikler bölgenin renkli ve canlı kültürünü yansıtır ve yerel halkın katılımıyla gerçekleşir. Bu tür etkinlikler geleneksel el sanatları, müzik ve dans gösterileri gibi etkinliklerle doludur.

Hakkâri Kültür ve Etkinlik Envanteri çıkarılmalı ve çıkarılan envanter ile analizler yapılarak tüm yıla yayılacak şekilde festival ve etkinlikler düzenlenmeli, yapılacak festivaller her yıl aynı tarihte planlanmalı ve planlanan etkinlik ve festivaller kapsamında deneyim atölyeleri kurulmalıdır. Hakkâri’deki etkinlik turizmi, festivaller ve dizi filmleri gibi kültürel etkinlikler ve özellikle Hakkâri düğünleri ön plana çıkarılmalı ve tur programlarına eklenmesi için seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile görüşmeler yapılmalıdır. 2025 yılı için Hakkâri’nin Kültür Yolu Festivali listesine düşünülmeli ve bu kapsamda çalışmalara başlanmalıdır.

15. Alışveriş ve Eğlence Harcamalarını Artırma

İranlı turistler, özellikle eğlenceyi ve alışveriş yapmayı sevmektedir. Tematik rekreatif parklar ile bilimsel temalı mekânlar yapılarak eğlenme, öğrenme, deneyimleme ve dinlenme olanakları sunulmalı, İran vatandaşlarının ve diğer ülke vatandaşlarının tatillerini Hakkâri’de geçirmesi için farklı din ve ülke gruplarına hitaben farklı ürünler, alışveriş, eğlence etkinliklerinin planlanması önerilmektedir. Ayrıca hâlihazırda yapımına başlanan alanların ivedilikle bitirilmesi gerekmektedir. Yüksek harcama gruplarına yönelik alkollü/alkolsüz içecek sunan eğlence mekânları oluşturulmalı, Geleneksel Hakkâri Kültür Geceleri planlanmalı ve bu kapsamda Dengbej geceleri ve türkü geceleri düzenlenmeli, yerli/yabancı turistlere uygun konserler planlanmalı ve özellikle İranlı ve Iraklı ziyaretçilerin ilgi göstereceği, İranlı ve Iraklı ünlü sanatçıların konserleri gibi sanatsal faaliyetler planlanmalı ve etkili bir şekilde duyurulmalıdır.

Nevruz kutlamaları kapsamında İranlıların ve Iraklıların da katılacakları etkinlikler planlanmalı, İran kamu kurum ve kuruluşları ile görüşülerek Uluslararası Nevruz Kutlamaları niteliğiyle iki ülke vatandaşlarının da katılacağı bir etkinlik formatı oluşturulmalıdır. Bu etkinliğin özellikle komşu il Van ile bütünleşik biçimde yapılması uygun görülmektedir. İran’daki turizmle ilgili yapılarla etkili iletişim ve iş birliği kurularak iki ülke vatandaşları için güvenilir bir seyahat organizasyonunun planlanması gerekmektedir. Özellikle Van’da Mart-Nisan aylarında gerçekleştirilen Shoppingfest etkinliği için iş birliği yapılarak alışveriş festivalininin Hakkâri’yi de kapsayacak şekilde planlanmasının sağlanması, bu kapsamda Van-Ağrı-Hakkâri bütünleşik turların ve etkinliklerin planlanması önerilmektedir.

16. Nitelikli İş Gücü Geliştirme ve İmkânlarını Artırma

Hakkâri; tarih, kültür, gastronomi, doğa (göller, dağlar, yaylalar) gibi farklı turizm ürünlerini bünyesinde barındıran bir destinasyon olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla turizm çeşitliliğine paralel olarak nitelikli insan gücünün ve girişimci sayısının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorun sektörde çeşitlilik ve kalitenin geliştirilmesi açısından önemli engellerden biri olarak görülmektedir. Bölgenin personel ihtiyacı ve istihdamı konusunda sorunlara çare olmak adına bölgede atıl kalmış kadın iş gücünün düzenlenecek eğitim programları ile turizm sektörüne kazandırılması düşünülmelidir. Hakkâri merkez ve tüm ilçelerinde oluşturulan kadın kooperatiflerini destekleyici çalışmalarda bulunularak, kadın kooperatiflerine bağlı yerel ürün satışı yapan işletmelerin bir arada hizmet verebileceği yerel gıda pazarı vb. nitelikli alanların oluşturulması, kadın iş gücü ve istihdamını desteklemek ve yerel gıdayı ön plana çıkarmak amacıyla önerilmektedir. *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda, öğretmen ve öğretim elemanlarının teorik olarak yürüttükleri derslerin yeniden yapılandırılarak sektörün ihtiyaç duyduğu yetkinlikleri kazandırmaya yönelik ve sektörün de süreçte destek sunduğu olanaklar (staj vb.) ile teorinin pratiğe evrileceği şekilde yapılandırılmış öğretim programlarının oluşturulması önerilmektedir.

Bölgede bulunan tüm tesislerin ortak katılımıyla oluşturulacak fon ile turizm okullarında okuyan öğrencilere karşılıklı burs imkânı sağlanabilir ve bu burs karşılığında öğrencilerin yaz aylarında bölgede çalışarak almış oldukları bursların karşılığını ödemeleri sağlanabilir. Bundan başka Hakkâri İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu önderliğinde Hakkâri'de turizm eğitimi veren orta ve yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler ve mezunlarının il içinde istihdamı teşvik edilmelidir.

17. Nitelikli Konaklama Tesisleri İçin Alan Tahsisi

Hakkâri'nin turizm potansiyelini artırmak için nitelikli konaklama tesislerinin sayısının artırılması gerekmektedir. Nitelikli konaklama tesisleri özellikle turizm potansiyelini geliştirecektir. Hakkâri ve çevre ilçelerini ziyaret eden turistlerin bir kısmının ya yer bulamadıkları için ilden ayrıldıkları ya da kayıt dışı barınma yerlerini kullandıkları düşünüldüğünde, ildeki konaklama tesisi sayısının acilen artırılması önerilmektedir. Sadece yaz sezonuna yönelik değil, kongre, konferans, spa gibi alternatif turizm imkânları sunan konaklama tesislerinin yapılması teşvik edilmelidir.

Şehre gelen yatırımcılara ve şehirde öne çıkmış turizm işletmecilerine arsa ve arazi konusunda destek verilmelidir. Sadece oteller değil, kamp-karavan yerleri, glamping ve tatil köyleri, pandemi ile birlikte ön plana çıkan turizm amaçlı havuzlu villalar gibi çeşitli ve kaliteli konaklama tesislerinin de ilde yapılmasına destek verilmelidir. Bununla birlikte nitelikli konaklama tesislerinin yapılması yanında bu tesislerde hizmet veren personelin turizm eğitimi almış ve kaliteli hizmet sunabilecek düzeyde turizm bilincine ulaşmış olması önerilmektedir.

18. Esendere ve Üzümlü Sınır Kapısı'nın Turizm Amaçlı Etkinliğini Artırma

Esendere Sınır Kapısı (Türkiye-İran) ve Üzümlü Sınırlı Kapısı (Türkiye-İrak) ve Derecik Umurlu Sınır Kapısı (Türkiye-İrak) olmak üzere üç tane sınır kapısı bulunan Hakkâri, Türkiye'nin önemli sınır kentlerinden biridir. Yüksekova ilçesinde bulunan Esendere Sınır Kapısı, İranlı turistlerin; Üzümlü Sınır Kapısı ise Iraklı turistlerin Hakkâri'yi tercih etmesinde önemli bir avantajdır. Bu avantajın etkin bir şekilde kullanılması için Esendere Sınır Kapısı'nda özellikle turistlerin refah düzeyinin artırılması ve sınır kapısına gelir getirici sistemlerin kurulması önerilmektedir. Sınır giriş işlemleri biten ziyaretçiler için Esendere Sınır Kapısı tesisleri önünde ihtiyaç ve beklentileri karşılayabilecek (tuvalet, döviz bürosu, hediyelik eşya mağazaları, restoran, market, taksi vd.) bekleme ve eğlence alanlarının planlanması, yiyecek-içecek işletmelerinin kurulması, konaklama

yapılabilecek alanların inşa edilmesi ve kamp alanlarının oluşturulması gerekmektedir. Sınır kapısında ziyaretçileri Hakkâri merkeze götürebilecek, belediyeye ait servis ulaşım sisteminin kurularak şehir içi transferin sağlanması, kurulacak servis ulaşım sistemi için Dijital Servis Rota Rehberi uygulamalarının yaptırılması gerekmektedir. Sınır kapılarına yönelik ziyaretçilerin ihtiyacına cevap verebilecek, güncel bilgilerin olduğu, çeşitli dillerde internet sitelerinin oluşturulması önerilmektedir. Sınır kapılarında 24 saat esaslı çalışabilecek “Hakkâri Turizm Tanıtım Ofisi”nin açılması gerekmektedir. Sınır kapısında günübirlikçilerin geçişini kolaylaştırmak ve yoğunluğu önlemek için ayrı bir alan oluşturulmalıdır. Bu alanların oluşturulması hem günübirlikçilerin hem de turistlerin geçiş konforlarının artmasını sağlayacak ve ziyaretçilerin tekrar gelme isteğini artıracaktır. Ülkeye giren her turistın döviz getirdiği düşünüldüğünde hem bölge hem de ülke ekonomisine sağlayacağı katkı açısından bilişim sektöründeki yeni teknolojilerin gümrük kapılarında kullanılması önemlidir. Bu amaçla geçişlerin hızla yapılabilmesi için “barkod” ve “tablet” sistemi ile desteklenmesi önerilmektedir. Bu uygulama ziyaretçilere zaman kazandıracak, böylece ziyaretçiler Hakkâri merkezde alışveriş yaparak, rekreasyon ve gastronomi faaliyetlerine katılarak zamanlarını geçirecek ve ziyaretçiden azami fayda sağlanacaktır. Sınır kapılarında yığılmayı ve beklemeleri önlemek amacıyla iki ülke arasında iş birliği yapılarak İran’a ve Irak’a açılan kapılarda esnek çalışma sistemi ile faaliyet gösterilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır.

19. Açık Alan Macera ve Spor Turizmi Türlerine Odaklanma

Hakkâri’nin açık alan macera rekreasyonları ve doğa sporlarına elverişli iklim ve topografik çeşitliliği bir güç unsuru olarak; macera turizmi ürünlerine sınırlı yatırım, belirlenmiş rota ve noktalama eksikliği ile henüz yapılanmamış güvenlik ve rehberlik hizmeti ise bir zayıflık unsuru olarak görünmektedir. Bununla birlikte Hakkâri’de özellikle Zap Nehri üzerinde gerçekleştirilebilecek açık alan rekreasyon aktiviteleriyle dağlık alanlarda gerçekleştirilebilecek ekstrem spor aktiviteleri için zemin hazırlamak, kent içinde yerel sakinler ve şehir merkezini kullanan turistler için uygun rekreasyonel alanların oluşturulması veya alt ve üst yapı durumunun nitelikli hâle getirilmesini sağlamak, ulaşılması gereken hedefler olarak söylenebilir. Hakkâri’de çok fazla alt başlığı olan macera turizmini geliştirmede temel olarak şu adımlar izlenmelidir: Tüm macera sporları için gerekli alan envanteri yapılmalı, ildeki macera turizmi kapsamındaki ürünlerin tanıtımına ve erişimine imkân veren ve birkaç dilde hazırlanmış Hakkâri Macera Turizm Web Sitesi oluşturulmalı, geliştirilecek macera turizmi başlıklarında Hakkâri’nin uluslararası kuruluş, rota ve ağlara entegrasyonu sağlanmalı, Macera Turizmi Risk Yönetimi politikasının geliştirilmelidir. Hakkâri, açık alan macera ve spor turizmi kapsamında yüksek bir potansiyele sahiptir. Özellikle ilçelerin yapılarının farklılık arz etmesi, çeşitli sporların yapılması noktasında avantaj sağlamaktadır. Bu nedenle Hakkâri’de yamaç paraşütü, doğa yürüyüşü, kayak ve dağcılık, su sporları (yelken, kürek, kano, sörf, dalış, su kayağı vd.), kamping, bisiklet, kuş gözlemciliği gibi birçok aktivite rahatlıkla yapılabilir. Zap Nehri’nin su sporları kapsamında etkin kullanılması sağlanabilir. Kano ve kürek, gibi branşlarda yerli ve yabancı ziyaretçilere deneyim yaşatılabilir.

20. Kent Kapsamında Turistik Noktalara Ulaşım ve Erişim İmkânlarını Artırma

Hakkâri’nin turizm potansiyelini artırabilmesi için ulaşımdaki eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. İl genelindeki tüm yerleşim birimlerine ulaşım imkânları sağlanmasına rağmen çeşitli turistik kaynaklara ulaşmada eksikliklerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla turist gruplarının destinasyonlara ulaşımını kolaylaştıracak yolların yapılması veya yapılmış yolların eksikliklerinin giderilmesi büyük önem arz etmektedir. Ulaşımdaki eksiklikleri, örnekler vererek değerlendirmek yerinde olacaktır. Örneğin, Cilo Dağı, Buzul Mağaraları Hakkâri’nin önemli turizm değerlerinden olmasına rağmen ziyaretçilerin destinasyonlara ulaşımının sağlanması çok zordur. Yol güzergâhının

asfalt yol olmaması ve bakımsız yollardan geçilmek zorunda kalınması sebebiyle ziyaretçiler bu destinasyonları çok fazla tercih etmemektedir. Dolayısıyla mağaralara ve destinasyonlara erişimin kolaylıkla sağlanabileceği bir kara yolu güzergâhı oluşturulması elzemdir. Ayrıca mağaraya kontrollü girişlerin sağlanabileceği tesislerin kurulması da sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca mağaralara ulaşabilmek için zorlu bir yürüyüş yapılması gerekmektedir. Bu durumda da çok sayıda ziyaretçi mağaraları uzaktan görmek zorunda kalarak istedikleri ziyareti gerçekleştirememektedir. Dolayısıyla mağaralara ulaşımı kolaylaştıracak güzergâhların oluşturulması ve çeşitli ulaşım araçları veya taşıma hayvanlarının ulaşımında değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca Hakkâri il merkezinde, ilçelerinde, yol güzergâhlarında, turistik, tarihî ve doğal alanlarında, temizliğe özen gösterilmeli ve denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Bu konuda yerel yönetimlerin denetim mekanizması oluşturması gerekmektedir. Bölgedeki tüm tarihî ve turistik alanların ulaşım, alt yapı ve üst yapı imkânlarının iyileştirilmesi, ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanabileceği alanların düzenlenmesi, yürüyüş yollarının ve yönlendirme tabelalarının yapılması, yeme-içme alanlarının zenginleştirilmesi gerekmektedir. Kent peyzajı planlanırken deprem ve sel riskinin varlığı dikkate alınarak projeler hazırlanmalıdır. Yılın tüm dönemlerinde turizmde canlılığın sağlanabilmesi ve destinasyonlara ulaşılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

21. Ekoturizmi ve Doğa Turizmini Canlandırma

Ekoturizm ve doğa turizmini canlandırmak, doğal çevreye olan duyarlılığı artırmak, biyoçeşitliliği korumak ve yerel ekonomiye katkı sağlamak açısından önemlidir. Kente ait ekolojik bilgilere sahip doğal koruma alanları oluşturulmalıdır. Turistlerin, doğanın korunması ve sürdürülebilir turizm hakkında eğitim programları düzenlenerek bilinçleri artırılmalıdır. Bu programlarda, doğa koruma sistemleri ve üyeleriyle iş birliği yapılarak doğal hakların korunması ve isteğe bağlı turizm programları hakkında bilgilendirme yapılabilir. Hakkâri'deki yerel topluluklarla iş birliği yapılarak ekoturizm faaliyetlerine katılımı ve yerel ekonomiye katkısı artırılmalıdır.

Hakkâri'de özellikle ilkbahar ve yaz aylarında yoğun olarak yapılan turizm çeşidi doğa turizmidir. Yurt dışında, yurt içinde ve kentte yaşayan birçok kişi doğa gezisi turlarına katılmaktadır. Öncelikle gezilecek alanların yerleri belirlenmeli ve rotalar oluşturulmalıdır. Oluşturulan rotalar ve gezilerin yapılabileceği tarih aralıkları, kenti ve bölgeyi iyi bilen rehberlerle iş birliği içinde belirlenmelidir. Gezilecek alanların rotalarını, güzergâhlarını ve gezi için uygun tarihleri belirten haritalar, hazırlanacak mobil bir uygulama ile sunulmalıdır. Doğa gezilerinin sıklıkla yapıldığı alanlara yolları gösteren tabelalar yerleştirilmeli ve mobil uygulamadan takip edilebilmelidir. Gezi güzergâhlarının bulunduğu ortak noktalara turistlerin ve doğaseverlerin çöplerini bırakabileceği çöp konteynerleri yerleştirilmelidir. Turların düzenlendiği belli başlı alanlara seyyar tuvaletler konulmalıdır. Çevre illerdeki, özellikle Van ve Şırnak'taki turizm acenteleri, doğa kulüpleri ve acenteler ile iş birliği yapılarak ekoturizm ve doğa turizmi odaklı geziler düzenlenebilir. Turistlerin konaklayabilmelerini ve ulaşımını sağlamak için mevcut alt yapı iyileştirilmelidir. Gezi rotalarında bulunan alanlarda ve yaylalarda, kaza gibi acil durumlara müdahale edebilmek için baz istasyonlarının kurulması gerekmektedir.

22. Kış-Kayak Turizminin Etkinliğini Artırma

Hakkâri'de kış aylarında oldukça yaygın olan spor faaliyeti, kayak sporudur. Kış mevsiminde kar kalınlığının yüksek kesimlerde yaklaşık dört metreyi bulduğu kentte, en az altı ay kayak sporu yapılabilmektedir. Şehir merkezine 12 kilometre uzaklıkta bulunan, 2700 metre rakımlı Mergabütan Kayak Tesisleri, Nisan ayına kadar hizmet vermektedir.

Hakkâri'deki kayak tesisinin uluslararası kitleye hitap edebilecek düzeye getirilmesi için gerekli tüm çalışmalar yapılmalıdır. Yerel kayakçılarla eğitmenler iş birliği yaparak kayak sporuna yeni başlayanlara yönelik eğitim programları düzenlemeli ve bu aktivitenin keyfini çıkarmak isteyenleri teşvik etmek adına etkili tanıtım kampanyaları yapılmalıdır. Bunlar dijital medya ve sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılmalıdır.

Komşu illerden, özellikle Van ve Şırnak'tan gelebilecek turist kitlesinin ilgisini çekmek için Hakkâri'nin kayak tesisleriyle birleştirilmiş paket turlar düzenlenebilir. Turizm acenteleri ile iş birliği yapılarak turistlere özel avantajlar sunulmalı ve bölgedeki diğer turistik cazibe merkezleriyle entegre edilmiş turlar planlanmalıdır. Hakkâri'de, Mergabütan Kayak Merkezi'nde 2017 yılından beri her yıl, çok sayıda kişinin katıldığı Kar Festivali düzenlenmektedir. Kar Festivali gibi büyük etkinliklere ek olarak farklı temalı festivallerin sayısı artırılmalıdır. Bu festivallerde, yöresel kültür, el sanatları, müzik ve spor gibi çeşitli alanlarda yarışmalar ve etkinlikler düzenlenebilir. Bu festivaller aracılığıyla, Hakkâri'nin zengin kültürü ve misafirperverliği vurgulanarak kentnin turistler tarafından tercih edilen bir destinasyon hâline getirilmesi sağlanabilir.

23. İranlı ve Iraklı Turistlerin Niteliğini ve Niceliğini Artırma

Irak ve İran sınırında bulunan Hakkâri'de, her iki ülkeden turist çekme politikası uygulanmalıdır. Bunun için öncelikle Hakkâri'nin doğal güzelliklerini, kültürel zenginliklerini ve turistik potansiyelini, İran ve Irak pazarlarına etkili bir şekilde tanıtmak gerekmektedir. İnternet, sosyal medya ve diğer dijital platformlarda bölgeyi tanıtan görsel içerikler ve videolar paylaşılabilir. İran'da sıklıkla sosyal medya kısıtlamaları uygulanmaktadır. İletişim yapılmadan önce sosyal medya ve diğer dijital platformların mutlaka kontrol edilmesi önerilmelidir. Hakkâri ve Van'da bulunan seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile İran ve Irak'taki acenteler iş birliği yaparak ortak pazarlama faaliyetleri düzenleyebilir. Kitleye hitap edebilmek için tur rehberleri ve personel istihdamı sağlanmalı, Kürtçe, Farsça ve Arapça dillerinde materyaller ve işaretlemeler hazırlanarak iletişimde kolaylık sağlanmalıdır. Kentin gözde turizm mekânlarından olan kayak tesisine turistleri çekebilmek için kayak eğitmelerine ve personele Kürtçe, Farsça ve Arapça eğitimi verilebilir.

Çevre illerden olan Van'a gelen İranlı turistlerin yaygın olarak alveriş yaptıkları gözlemlenmiştir. Hakkâri'de bu ihtiyacı karşılayacak alışveriş merkezleri kurulmalıdır. Özellikle Yüksekova ilçesinde havaalanının bulunması ve İran'a yakın olması nedeniyle İran'dan çok sayıda turist gelmektedir. Bu durum değerlendirilerek Yüksekova ilçesi, sadece geçiş amacıyla değil, aynı zamanda keyifli zaman geçirme ve alışveriş yapma amaçları için de tercih edilen bir varış noktası hâline getirilmelidir. Yüksekova'da özellikle İranlılara yönelik bir alışveriş merkezi kurulabilir veya mağazalar rehabilite edilebilir. Bu merkezde veya mağazalarda hem yerel hem de uluslararası markaların ürünleri bulundurulabilir, özel indirimler ve kampanyalar düzenlenebilir. Ayrıca İran ve Iraklı turistlere hitap edebilecek çeşitli alışveriş, eğlence ve yeme-içme mekânları oluşturulabilir veya var olanlar iyileştirilebilir.

24. Tarih ve Kültür Turizmini Canlandırma

Kültür turizmi açısından oldukça zengin bir mirasa sahip olan Hakkâri'de, çeşitli uygarlıklardan günümüze ulaşan çok sayıda kültür mirası bulunmaktadır. Turistlerin ilgisini çeken önemli unsurlardan olan kültürel miraslar, korunmalı ve tanıtılmalıdır. Kentte yer alan kültürel miraslar, belli bir alanda yoğunlaşmış değildir, aksine dağınık bir hâldedir. Öncelikle bu değerlerin tanıtılması ve turistlerin ilgisinin çekilmesi için sosyal medya gibi mecralarda tanıtım yapılmalıdır. Kent merkezinde yer alan kaleler; Çölemerik Kalesi ve Bay Kalesi, halka açılmalı ve fotoğraf çekim alanları olarak değerlendirilmelidir.

Şehir merkezine 18 kilometre uzaklıktaki Konak (Koçanıs) köyünde yer alan, 17.-20. yüzyıl arasında Nasturilerin patriklik merkezi olan Mar Şalita Kilisesi'nin restorasyonu yapılmalı ya da en azından kilise koruma altına alınmalıdır. Konak köyü; özellikle sonbahar aylarında söğüt ağaçlarının yapraklarının sararması ile oluşan sonbahar manzarasını görmek ve fotoğraflamak için çok sayıda turist uğrak noktalarından biri hâline gelmiştir. Kilise de doğaseverler ve turistler tarafından büyük bir ilgi ile karşılanmaktadır. Bu nedenle kilise; restorasyonunun yapılması ile hem doğa turizmi hem de inanç turizmi vasıtasıyla yerli ve yabancı turistler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilecek alanlardan biri hâline gelecektir. Köyün yollarının rehabilite edilmesi de turların gerçekleştirilmesi sırasında büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Şemdinli Nehri bölgesinde; Kayme Sarayı, Seyyid Taha'nın kabristanı ve Şemdinli Taş Köprü yer almaktadır. İnanç turizmi ile nehir bölgesinin potansiyeli öne çıkarılabilir. Turistlerin ilgisini çekmek için gerekli tanıtımlar yapılmalıdır. Trişin ve Gevaruk yaylalarında yer alan kaya resimlerinin olduğu alanlara, Şemdinli ilçesindeki Balkayalar'a, Yüksekova ilçesindeki Orişe bölgesine turlar düzenlenmelidir. Halka açık olmayan alanlar; halka açılmalı, turlar düzenlenerek kültür turizmine dâhil edilmelidir. Ayrıca kentin farklı bölgelerinde bulunan Dirheler'in (Dev Evleri) ve Kaya Mezarları'nın tanıtımları yapılarak turistlerin ilgisi çekilmelidir.

25. Sümbül Dağı'nın Turistik Cazibesini Artırma

Şehrin her yerinden görülebilen Sümbül Dağı; Hakkâri kent merkezinin hemen güneyinde, Hakkâri-Şirnak kara yolunun bulunduğu bölgede yer almaktadır ve 3487 metre rakımı ile kentin heybetli dağlarından biridir. Geçmişten günümüze şehrin en önemli simgelerinden birisi olan Sümbül Dağı, doğaseverlerin ve macera arayanların vazgeçilmez destinasyonlarından biri hâline gelmeye adaydır. Zirvesinde karla kaplı beyaz örtüsüyle kışın büyüleyici bir manzara sunan Sümbül Dağı; sadece görsel bir şölen sunmakla kalmamakta, dağcılık faaliyetinin aktif olarak yapılmasına da olanak sağlamaktadır. Sümbül Dağı'nın turizmde daha fazla öne çıkabilmesi için dağcılığın yanı sıra yürüyüş rotaları oluşturulmalıdır. Dağcıların dağda dinlenebileceği kamp alanları oluşturulmalıdır. Yeni dağcılık parkurları oluşturularak farklı zorluk seviyelerine hitap eden aktiviteler sunulmalıdır. Dağcılık yapanlar için yön tabelaları konulmalıdır. Dağın hemen eteklerinde yer alan çeşme, rehabilite edilmelidir. Sümbül Dağı'nda 2019 yılında dağcılar tarafından keşfedilen, 1650 rakımda yer alan, içinde sarkıt ve dikitlerin bulunduğu 800 metre uzunluğundaki mağaranın tanıtılması ve yaya ulaşımı için gerekli alt yapı sağlanarak ışıklandırma sistemlerinin yapılması gerekmektedir. Profesyonel tur rehberliği hizmetleri ve doğa eğitim programları sunularak ziyaretçilere, bölgenin doğal ve kültürel özellikleri hakkında bilgiler verilmelidir. Sümbül Dağı'nın turistik cazibesini artırmak için interaktif ve çekici tanıtım kampanyaları düzenlenmelidir. Sosyal medya, bloglar ve diğer dijital platformlar, etkili bir şekilde kullanılmalıdır. Sürdürülebilir turizm ilkeleri benimsenerek Sümbül Dağı'nın doğal dengesi ve çevresel sağlığı korunmalıdır.

Kentin önemli bir simgesi olması dolayısıyla Sümbül Dağı, hediyelik eşya olarak işlenmelidir. Kilimlere dokunabilir, magnetleri hazırlanabilir, turistik baskı çantalar üzerine, defterlere, kalemlere vb. işlenerek tanıtımı artırılabilir.

26. Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme

2018 yılında hazırlanan Türkiye Turizm Ana Planı'nda, ulusal tanıtım ve pazarlamada markalaşmayı sağlamanın yanı sıra destinasyon özelinde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini yürütecek yapıların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ortaya konan ulusal hedeflere uygun biçimde potansiyel ulusal turizm olanaklarını belirleyerek ulusal çapta tanıtım ve pazarlama etkinliklerini

yerine getirmek için 2019 yılında Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) faaliyete geçmiştir. 2021 yılı itibarıyla da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü ve Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) eş güdümlünde, ulusal ve uluslararası alanda destinasyonların daha etkin tanıtımını destekleyecek İl Tanıtım ve Geliştirme Programı başlatılmış ve bu kapsamda iller bazında İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları (İTGK) oluşturulmuştur. Böylece kurulan İTGK'ların ulusal eylem planı çerçevesinde ortaya konan ilkeler ve yaklaşım doğrultusunda, ilin turizm tanıtım ve geliştirme etkinliklerini belirlemesi ve bunları koordine etmesi, bir anlamda il sınırlarını kapsayan Destinasyon Yönetim Örgütü olarak çalışması beklenmektedir.

Destinasyon Yönetim Örgütlerinin (DYÖ) temel fonksiyonu, destinasyonun özellikle tanıtım ve geliştirme politikalarını belirlemek ve bu politikaları yerel paydaşlarla koordine ederek yürütmektir. Valiliklerin ve özellikle Valilik altında İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin öncülüğünde oluşturulan İTGK'ların, DYÖ'lerin uluslararası yapılanmasına uygun şekilde, geniş bir paydaş katılımıyla yönetilmesi gerekmektedir. Bu paydaşlar; destinasyondaki yerel yönetimler, turizm işletmeleri (seyahat acenteleri, konaklama, gastronomi ve rekreasyon işletmeleri vb.) ticari birlikler, meslek odaları, Bölgesel Kalkınma Ajansı ve uluslararası projelerde rol alabilecek sivil toplum örgütleri, kongre ve bilimsel etkinliklerde rol alan üniversiteler, spor kulüpleri vb. gibi ilde farklı faaliyet alanlarında etkinlikler yürüten yapılar olabilmektedir.

Hakkâri İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu, tanıtımda DYÖ sorumluluğu ile hareket ederek Turizm Ana Planı'na uygun ve TGA tarafından ulusal hedeflere uyumlu biçimde ortaya konan *Hakkâri Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'ndaki başlıkları yerine getirme ve ilin etkili tanıtımını yapma görevini üstlenmektedir. İl bazında birçok kurum ve kuruluş, bir taraftan bağımsız biçimde kendi tanıtımlarını yaparken, diğer taraftan da ilin tanıtımına da önemli destek verebilmektedir. Bu noktada bir destinasyonun tanıtımında rol alan ulusal ve özellikle uluslararası ilişkilerde güçlü ağlara sahip paydaşların eş güdümlü içinde hareket edebilmeleri önem arz etmektedir. Bu kapsamda Kurul; il tanıtımında rol alabilecek, ilde ticaret, eğitim, çevre, bilim, spor, sağlık, kültür ve sanat gibi farklı alanlarda etkinlik yürüten sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimin, akademinin, turizm işletmelerinin, il idari birimlerinin ve spor kulüpleri gibi kendi faaliyet alanında ulusal ve uluslararası temasları olan ve tanıtımda rol alabilen paydaşların tanıtım çabalarını bütünlük bir plan dâhilinde ele almalıdır. Kurul, her bir paydaşın il tanıtımında etkili rol alabileceği alanları belirlemeli, etki alanları içinde sorumluluklarını paylaşmalı ve bu sayede her bir paydaşın tanıtımdaki rollerinin belirlenen ortak hedef doğrultusunda şekillenmesini sağlayarak bütüncül bir politika benimsemelidir.

DYÖ sorumluluğunda hareket eden Kurul, ildeki turizm potansiyelini ve mevcut kaynakları düşünerek ortaya koyduğu markalaşma hedefi yolunda, destinasyonun tanıtım sloganı, imajı ve marka konumu hedefini farklı paydaşların eş güdümlü çabaları ile ortak hedefe yöneltmeli ve bu sayede daha hızlı ve etkili sonuç almayı sağlamalıdır.

İsmet İnönü Bulvarı No: 32
06100 Emek, Ankara

Esentepe Mahallesi Büyükdere Cad.
No: 127 Astoria AVM B Blok Kat: 4
34394 Şişli, İstanbul